

career navigation readiness level. Selected participants for the experiment are characterized: their age and experience is presented, their safety level attitude towards career navigation is analyzed, the causes of stresses at sea and future career navigation readiness level to work in stressful situations are given. Two groups of participants take part in the experiment: the cadets of navigation faculty of Odessa National Maritime Academy and professional teaching assistants who train future navigators.

Modern working conditions in career navigation are rather stressful and difficult. It refers both to psychological atmosphere of being on board the ship and physical exertion during working periods. Taking into consideration ship modernization rate and corresponding rate of changing working conditions at sea it is necessary to pay attention to improvements in the process of future navigator's professional training. We think it is directly connected with coping strategies implementation in the training process of maritime educational establishments.

So, taking into account presented problem it is essential to explore the cadets' knowledge with regard to level of readiness to work at sea. The goal is to make certain that future navigators have necessary professional qualifications to work in stressful conditions and to overcome professional difficulties. It is also important for us to understand if cadets consider the problem of readiness to overcome stresses to be the most important. The professional academic opinion of those who train future navigators is of great importance for us as well.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЯПОНСЬКОЇ СІМ'Ї

УДК 37.018.1(520)

Томашевська С.А.

Стаття розкриває особливості функціонування і розвитку сучасної японської сім'ї в умовах співіснування двох типів культур – традиційного і європейського зразка.

Автор розглядає сім'ю крізь призму традиційного уявлення японців про сімейні стосунки і пропонує аналіз трьох типів інституту японської сім'ї – кадзоку, ІЕ, сета. Автор статті визначає та аналізує ролі чоловіка і жінки в японському суспільстві та родині на сучасному етапі розвитку, досліджує новий стиль і принципи внутрішньосімейних взаємин, ставлення представників молодих і зрілих поколінь до інституту сім'ї та сімейно-шлюбних відносин.

***Ключові слова:** сім'я, вестернізація, нова генерація, міжстатеві взаємини.*

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОЙ ЯПОНСКОЙ СЕМЬИ

Статья раскрывает особенности функционирования и развития современной японской семьи в условиях сосуществования двух типов культур – традиционного и европейского образца.

Автор рассматривает семью сквозь призму традиционного представления японцев о семейных отношениях и предлагает анализ трех типов института японской семьи – кадзоку, ИЭ, сета.

Автор статьи определяет и анализирует роли мужчины и женщины в японском обществе и семье на современном этапе развития, исследует новый стиль и принципы внутрисемейных взаимоотношений, отношение представителей молодых и зрелых поколений к институту семьи и семейно-брачным узам.

Ключевые слова: *семья, вестернизация, новое поколение, междуполовые взаимоотношения.*

PECULIARITIES OF FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF MODERN JAPANESE FAMILY

The article reveals peculiarities of functioning and development of the modern Japanese family in conditions of the coexistence of two cultural types - traditional and European standard.

The author examines the Japanese family through the prism of traditional Japanese representation about family relationships. In view of a specific Japanese representation about family relationships, the author proposes an analysis of three types of Japanese family - kadzoku, IE, seta.

The author identifies the factors that have a significant impact on the livelihoods of the whole society, especially the younger generations who did not live during the war and postwar years, didn't create «economic miracles», but only inherited a highly technologized country. In particular, the article highlights aspects of the impact of the Western culture brought by American reformers in the post-war period on Japan.

The article contains a description of the striking changes suffered by a Japanese family in the last two-three decades, and reveals the characteristics of the modern Japanese family and determines the features that are characteristic for Japanese families of all ages.

The author identifies and analyzes the roles of men and women in the Japanese society at the modern stage of development, explores a new style and principles of intrafamily relations, examines the attitude of young and mature generations towards the family. The author makes conclusions that the dynamics of the modern Japanese family is characterized by the following key trends: reduction in family size, reduction of the number of children, the aging families.

Keywords: *family, westernization, new generation, relations between the sexes.*

Постановка проблеми. Основою японського суспільства протягом віків була сім'я – специфічний інститут, який вдало опирався бурхливому столітньому впливу новацій у сфері світових суспільних тенденцій. Саме стабільна і чітко функціонуюча сімейна система дала змогу Японії досягти «економічного дива» і перегнати Захід у галузі високих технологій. Заради спільної мети

японці створювали сім'ї, виховували нові покоління свідомих громадян, самовіддано працювали на благо суспільства.

Нині, в XXI ст., у Японії співіснують два типи культур – традиційного і європейського зразка, які справляють значний вплив на все суспільство, особливо представників молодих поколінь. У такому суспільстві сім'я переживає адаптаційний період, переходячи під тиском соціально-економічних змін від традиційного до проамериканського укладу. Змінюються принципи сімейних стосунків, ролі чоловіка і дружини, стиль виховання дітей тощо. Як саме це вплине на майбутнє суспільство Японії, достеменно не відомо. Тож постало питання про дослідження інституту сучасної японської сім'ї, як феномену вірного традиціям суспільства.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідженням окресленої проблематики займалися багато вчених 1980-1990-х років: японці Ф.Кумагаї, Е.Очіаї, Я.Нішізака, І.Сато, І. Кішімото, американці Дж.Хендрі, І.Денієлс, Д.Попеное, росіяни В.Овчинников, А.Куланов, М.Малухова, О.Степанова, Н.Федоренко, І.Ладанов, В.Пронников та інші. Для кожного з них у той час японська сім'я була сучасною. Що ж до ситуації XXI століття, то вона знаходиться на стадії розробки і вивчення. Тому ґрунтовних, систематизованих праць європейських дослідників, які характеризують особливості життя, функціонування, розвитку сучасної японської сім'ї вкрай обмаль. Найвні ж напрацювання належать в основному представникам японської й американської науки: М.Ямада, М.Осава, С.Шірахасі, С.Куторані, Е.Імамура, Б. Уайт, Р.Рональд, А.Алексі, Е.Маннінг, Дж.Хейс.

Мета статті: дослідити особливості функціонування і розвитку сучасної японської сім'ї, шляхом визначення та аналізу нових ролей чоловіка і жінки в суспільстві та родині, стилю і принципів внутрішньосімейних взаємин, ставлення представників молодих і зрілих поколінь до інституту сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Для позначення інституту сім'ї в Японії використовують три терміни: «кадзоку», «ІЕ», «сета». Нині всі вони є практично тотожними, хоча у давнину мали різні значення.

Під «ІЕ» розуміється традиційний японський тип сім'ї, що існував в епоху Едо, хоча сам термін буквально означає «домашнє господарство». Цією назвою позначалась об'єднана шлюбно-сімейними зв'язками група людей, які разом проживали, вели спільну соціально-економічну діяльність, здійснювали процес спадкування в межах свого роду. При цьому член однієї ІЕ після вступу в шлюб переходить до іншої, втрачаючи зв'язки зі своєю.

Термін «кадзоку» позначає корпоративну групу в межах всього домашнього господарства, яка складається виключно з генетичних родичів або родичів, які виникли в результаті укладення шлюбів.

Слово «сета» є більш новим терміном у японській мові. Так називається домашнє господарство або група людей, які не пов'язані кровними чи шлюбно-сімейними стосунками, але мають між собою інші відносини [1].

Так, людина може бути членом лише однієї ІЕ, але двох кадзоку чи кількох сета. Слід підкреслити, що ні сета, ні кадзоку не пов'язують своїх представників так тісно й не передбачають зв'язку поколінь і передачі наступності, як ІЕ.

Ще до 1980-х років японське суспільство вважалось одноманітним за типологією сімейних союзів. Так про сімейне життя Сава Куторані (доктор філо-

софії, професор антропології) написала у газеті «Daily Yomiuri»: «Розлучення було дуже рідкісним і сильно стигматизувалося, люди одружувалися і народжували дітей без питань, батьки йшли працювати, а матері здебільшого залишалися вдома. Це було дуже однорідне суспільство.» Нині ж воно насичене «домашніми господарствами» всіх трьох типів [2].

Проте, для японського суспільства ще не є характерними ті деструктивні тенденції сімейного життя, що побутують в країнах Європи та Америки, а створення і підтримання типової сім'ї є метою переважної більшості населення.

Західна культура значно вплинула на Японію, стимулюючи ряд соціальних зрушень і юридичних реформ. Старожитні відмінності між молодшими і старшими дітьми, між дочками і синами не зникли зовсім, але різко зменшилися. Так у японській сім'ї споконвіку старший син перебував на більш високому рівні, ніж його молодші брати і сестри. Хоча нині принцип спадкування більш європеїзований, статус першонародженого досі підтримується, а у свідоцтвах про народження дитини зазначається її порядковість в сім'ї, що згодом відображається й у багатьох інших документах, пов'язаних з життєдіяльністю людини. Японці старшого віку вважають це цілком нормальним, а от іммігранти і сучасна молодь виступають проти.

Молоді люди до одруження, а часом аж до народження дитини, в основному проживають спільно з батьками, що обумовлено не так силою внутрішньосімейних зв'язків, як високими цінами на житло. Перед вступом у шлюб вони намагаються досягнути певної незалежності, що вимагає дійсно значних матеріальних витрат. Значну роль відіграє й особистісна позиція сучасних жінок: вони прагнуть здобути вищу освіту, досягти кар'єрного росту, самостійно забезпечувати себе, не розраховуючи на допомогу батьків чи чоловіка [4]. Слід підкреслити, що навіть у вестернізованому суспільстві працюючі жінки отримують однозначне схвалення лише в тому випадку, якщо працюють заради благополучного життя своїх родин. Працюючі заради власних інтересів досі розглядаються як егоїстки.

Також варто зазначити, що гендерна ситуація в Японії склалася таким чином, що неодружених чоловіків більше, ніж незаміжніх жінок. Тож останні не переймаються проблемою самотності. Все це є причинами збільшення шлюбного віку, пізнього народження дітей, а також поширення нехарактерного для Японії феномену, коли дружина старша за чоловіка.

Не зважаючи на вік і соціальний статус молодят, рішення стосовно укладення шлюбу й досі приймаються спільно ними і батьками. У більшості випадків вони разом перебирають всіх можливих кандидатів, намагаючись підібрати партнера з відповідним соціальним, економічним, освітнім рівнем і навіть сумісними рисами характеру. Згода батьків досі є вирішальною і в разі несхвалення молодята відмовляються від свого рішення, адже надалі при виникненні фінансових, побутових чи інших проблем вони вже не зможуть звернутися по допомогу до родичів [3].

Слід відмітити, що у сучасній Японії молоді люди більшого значення надають взаєминам між самим подружжям, ніж з іншими членами сім'ї. Зростаючи під впливом західної культури, сучасна молодь вважає шлюб романтичним і товарицьким союзом на основі емоційної близькості, а не соціально-економіч-

ним об'єднанням, як то було у їхніх батьків. Та, не зважаючи на це, вже за кілька років після одруження молоді пари організовують внутрішньосімейні взаємини на основі чіткого поділу праці чи взагалі розпадаються. Відсоток розлучень в Японії не надто високий в порівнянні з іншими країнами (близько чверті подружніх пар), але проявляється тенденція активного зростання. Це спровоковано рядом причин: розлучення вже не шкодить просуванню по службі і не сприймається як ганьба; більшість жінок прагнуть економічної незалежності, професійного розвитку і саморозвитку; відмічається і загальне падіння інтересу японців до шлюбу і поширенням різних форм «вільних стосунків» [2].

Головою сім'ї досі офіційно вважається чоловік. Теоретично, він займає статус абсолютного господаря. До закінчення Другої світової війни, цей споконвічний постулат підтримувався законом, нині ж відноситься до загальноприйнятних морально-етичних норм суспільства, але часто знівельовується в сім'ї. На чоловікові лежить відповідальність за матеріальний добробут сім'ї, тому практично весь час він проводить на роботі, спілкуючись з дітьми лише в неділю. А жінка контролює сімейні фінанси, виховує дітей, організовує дозвілля. Таким чином, чітко прослідковується гендерний шаблон, що характеризується ізоляцією чоловіка та над-участю дружини [1]. У переважній більшості сімей матір підтримує високий статус батька, а діти розуміють, що він працює задля забезпечення всієї родини. Тож сьогодні саме від дружини залежить авторитет чоловіка і ставлення до нього дітей [4].

Багато сімейних пар мають так звані шлюби на відстані: у зв'язку з побутовими умовами та практикою переведення чоловіків на інше робоче місце, сім'ї не проживають разом, а бачаться лише в єдиний вихідний чи взагалі 1-2 рази в місяць. Тому для чоловіка дім, в першу чергу, це місце для фізичного і емоційного відпочинку. Вони просто не здатні виконувати ніякої активної (наприклад, виховної) ролі в сім'ї [1].

Проте є ще й нове покоління японських чоловіків (19-27 років), які відкидають традиційну трудову етику. Їх називають «shinjinuri» або «нова порода людей». Такі чоловіки намагаються менше часу проводити на фірмі, а допомагають дружинам і навіть йдуть у декретну відпустку [2].

В Японії відповідальне материнство цінується більше, ніж високий професійний статус, навіть серед молоді.

Виховують дітей дуже м'яко і поступливо. До п'яти-шести років їм взагалі нічого не забороняють, не підвищують голосу, не карають. Критерієм допустимої поведінки для малюків є приклад батьків та власний набутий досвід [3].

Оскільки в ранньому віці малюка дитина і мати практично нерозлучні, то навіть при дорослішанні їхні взаємини залишаються найближчими в сім'ї. Можна сказати, що дітей взагалі не заохочують дорослішати аж до моменту виходу на роботу. Тому для європейців японська молодь здається інфантильною, незрілою. З цієї ж причини Японія є лідером за чисельністю субкультур (особливо популярний інфантильний стиль «Лоліта»).

Розуміючи вирішальне значення хорошої освіти в подальшому житті, сумлінні матері повністю присвячують себе навчанню дитини. Таких жінок в Японії називають «освітніми» матусями.

Поряд з цим, підвищена турбота матерів про освітні досягнення дітей в поєднанні з традиційно міцними і в певній мірі ізольованими взаєминами між

ними, призводить до загострення соціальної інтравертності. За словами С. Куротані, в останні десятиліття потужна взаємна залежність між матерями і дітьми в Японії була визнана основною причиною багатьох соціальних проблем японської молоді, серед яких збільшення випадків насильства та явище «хікікоморі»: особистість перетворюється на «закритий модуль» і відмовляється від будь-яких інших соціальних контактів [2]. При прояві таких кризових явищ, матері перекладають провину виключно на себе, посилюючись на поділ гендерних ролей, і психологічно ізолюються [1].

Характеризуючи образ сучасної японки, слід зазначити, що багато молодих жінок (19-30 років) не тільки відмовляються народжувати дітей, а й взагалі не планують виходити заміж. Жінки все більше прагнуть самотійності. Проявом цього є тенденція до збереження дівочого прізвища після заміжжя та створення не узаконених сімей. В останньому випадку це може негативно позначитись на дітях від такого союзу, адже вони будуть зареєстровані, як незаконно народжені. А з огляду на те, що в Японії дані з сімейного реєстру використовуються повсюди, то ярлик «незаконного» може спричинити ряд особистих, професійних та іншого роду проблем [3].

Звісно, все це не означає, що патріархальність в Японії категорично іде на спад. Наразі це є просто неможливим у зв'язку зі стійкістю етно-національних традицій. Але безумовний авторитет чоловіка нині зберігається дружиною лише зовнішньо, по суті ж вона – самотійна і незалежна.

Щодо сімейних взаємин між старшими і молодшими поколіннями, то сувора ієрархія і шанування старих батьків вже не є наріжним каменем японської моралі, а просто природними обов'язками. У Японії в останні десятиліття з'явилося кілька будинків для літніх людей, але основна маса дорослого населення середнього класу вважає ганебним перебування там своїх родичів. Люди «срібного віку» живуть разом з дорослими дітьми або поблизу, часом переїжджають з урбанізованих зон у сільську місцевість, де займаються хобі і духовним саморозвитком. Догляд бабусь і дідусів за малими онуками у Японії дуже рідко практикується, бо це є обов'язком батьків [1].

Цікаво, що з виходом чоловіка на пенсію, багатьом дружинам доводиться доглядати ще й за ним, адже ті просто губляться, відчувають себе непотрібними і навіть впадають в депресію. Тому для сучасної Японії характерними є розлучення серед престарілих подружніх пар. У такому випадку розлучення не оформлюється, а пара просто роз'їжджається [3].

Загалом статус літніх людей в японській сім'ї теж змінюється не на краще, оскільки темп приросту населення поступово сповільнюється і нація швидко старіє.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Таким чином, для сучасної японської сім'ї характерні такі основні тенденції, як зменшення розміру сім'ї, скорочення числа дітей, старіння сім'ї.

Сучасній молодій сім'ї вже не притаманна сувора ієрархія взаємин; чоловіки прагнуть більше часу проводити з сім'єю; жінки ж активно отримують освіту і будують кар'єру, набуваючи повної незалежності.

Незважаючи на такі різкі зміни, характерною рисою японської сім'ї залишаються турбота про спадкоємність і стабільність. Молоді люди можуть самотійно обирати освітній напрям, місце роботи тощо, але разом з

цим пріоритетом перед індивідуальністю користуються внутрішньосімейні ролі.

Та постійні зміни, які відбуваються в японському суспільстві, не дозволяють робити однозначні висновки і зупиняються у дослідженні інституту сім'ї. Адже вона швидко реагує на будь-які перепади в соціально-економічній, політичній сфері життєдіяльності суспільства, породжуючи нові явища і нехарактерні феномени сімейних взаємин, впливаючи на формування і становлення молодих особистостей та на життя підростаючих поколінь.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Gender pattern in Japanese families. Men's perspective [Електронний ресурс]. – Guadalajara, Mexico, 1995. – Режим доступу: <http://www.u-gakugei.ac.jp/~tam/research/gender/MexcoPaper.html>
2. Hays Jeffrey Japanese families [Електронний ресурс]: Presented at the «Facts and Details». – Режим доступу: <http://factsanddetails.com/japan.php?itemid=630>
3. Imamura Anne E. The Japanese Family [Електронний ресурс]: Presented at the Columbia University. – Режим доступу: <http://www.columbia.edu/cu/weai/exeas/resources/pdf/japanese-family-imamura.pdf>
4. Kumagai Fumie Families in Japan: Beliefs and Realities [Електронний ресурс]: Journal of Comparative Family Studies. – 1995. – 26:135-63. – Режим доступу: <http://www.tulane.edu/~rouxbee/japan/family.html>

PECULIARITIES OF FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF MODERN JAPANESE FAMILY

Abstract. *The article reveals peculiarities of functioning and development of the modern Japanese family in conditions of the coexistence of two cultural types - traditional and European standard.*

The author examines the Japanese family through the prism of traditional Japanese representation about family relationships. In view of a specific Japanese representation about family relationships, the author proposes an analysis of three types of Japanese family - kadzoku, IE, seta.

The author identifies the factors that have a significant impact on the livelihoods of the whole society, especially the younger generations who did not live during the war and postwar years, didn't create «economic miracles», but only inherited a highly technologized country. In particular, the article highlights aspects of the impact of the Western culture brought by American reformers in the post-war period on Japan.

The article contains a description of the striking changes suffered by a Japanese family in the last two-three decades, and reveals the characteristics of the modern Japanese family and determines the features that are characteristic for Japanese families of all ages.

The author identifies and analyzes the roles of men and women in the Japanese society at the modern stage of development, explores a new style and principles of intrafamily relations, examines the attitude of young and mature generations towards the family. The author makes

conclusions that the dynamics of the modern Japanese family is characterized by the following key trends: reduction in family size, reduction of the number of children, the aging families.

Keywords: family, westernization, new generation, relations between the sexes.

ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

УДК 7. 071. 2: 78: 7. 071. 2 (043. 3)

Петренко М. Б.

У статті розкриваються особливості комплексної концертмейстерської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, які полягають у необхідності формування концертмейстерських інтерпретаційних умінь, реалізації міждисциплінарних зв'язків між фаховими дисциплінами, комплексному застосуванні різноманітних методів та засобів навчання.

Ключові слова: концертмейстерська підготовка, вчителі музичного мистецтва, концертмейстерські інтерпретаційні вміння, інтеграція, методи навчання.

ОСОБЕННОСТИ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Петренко М. Б.

В статье раскрываются особенности комплексной концертмейстерской подготовки будущих учителей музыкального искусства, которые заключаются в необходимости формирования концертмейстерских интерпретационных умений, реализации связей между специальными дисциплинами, комплексном применении разнообразных методов и средств обучения.

Ключевые слова: концертмейстерская подготовка, учителя музыкального искусства, концертмейстерские интерпретационные умения, интеграция, методы обучения.

PECULIARITIES OF A FUTURE MUSIC TEACHER ACCOMPANIMENT TRAINING

M. Petrenko

The article deals with peculiarities of the complex accompaniment training of a future music teacher.

The peculiarity of the analyzed training is considered in the necessity of skill formation which is essential for the practical purposes in musical training and education of schoolchildren, and in particular – the accompanist's interpretation skills. The article highlights the following skills of creative imagery music samples interpretation: the ability of vocal and instrumental works performing analysis viewed through educational aspects, the ability to render verbal message and provide a musical show, the ability to ensure the performing ensemble with schoolchildren's singing, to play from sight and transpose, the ability to transform and